

LITURGIJSKI VID SAKRAMENTA POMIRENJA

Sakramenti su znakovi spasiteljske povezanosti Boga s čovjekom po Isusu Kristu. U toj sakramentalnoj povezanosti postoji određena temeljna usmjerenost: svi su sakramenti pomirenjskog obilježja. Svi su oni spasiteljski dijalog između Boga i ljudi. Ipak, neki su to naglašenije. U prvom redu to su Krštenje, Euharistija i Pokora, odnosno Pomirenje. Ovaj posljednji je u posebnom dijaloškom odnosu s dva prethodna. Zato mu ovdje najprije želimo određenije definirati mjesto, a zatim vidjeti važnost i novost koju mu daje obnovljeni obred pokore.

1. Smještaj sakramenta pokore

Sakramenat pomirenja s drugim sakramentima stvara sveti prostor u kojem se vrši spasiteljski dijalog između Boga i ljudi. U toj spasiteljskoj razmjeni pomirenje, iza krštenja, vrši veliku ulogu. Ali, krštenje mu prethodi. Ono je zapravo prvo i temeljno izmirenje čovjeka s Bogom. Sakramenat pomirenja je nekako krštenje u malom. Euharistija je obama cilj.

Pomirenje — krštenje u malom

Govor o pomirenju mora početi s govorom o krštenju. Kod oba sakramenta radi se o povratku na praizvor i na čovjekovo prastanje. Oba su sakramenta, dakle, sredstvo određene borbe sa zlom. Prihvatajući ih i živeći ih, čovjek pobjeđuje zlo u sebi i oko sebe. Ali, »ta pobjeda nad grijehom najprvo odsjeva u krstu. Njime je stari čovjek s Kristom susraspet, da se uništi grešno tijelo te više ne robujemo grijehu već uskrsnuvši s Kristom unaprijed živimo Bogu. Stoga Crkva ispovijeda vjeru 'u jedno krštenje na oproštenje grijeha'« (*Red Pokore*, br. 2; dalje: RP).

Krštenje i pokora zbližavaju se, dakle, po činjenici opraštanja grijeha. Zbog te sličnosti stari su crkveni Oci pokoru često nazivali »drugo krštenje«.¹

Cilj krštenih pokornika

Krštenje, a potom sakramenat pomirenja, put su prema Euharistiji. U stvari, Euharistija je cilj krštenih pokornika. U evanđeoskom rječniku rečeno, pokornik je nalik izgubljenom sinu koji se kaje i govori: »Ustat ću, poći k Ocu svom i reći mu: 'Oče, sagriješih protiv neba i pred tobom'«

¹ Usp. Cyrille Vogel, *LE PECHEUR ET LA PENITENCE DANS L' EGLISE ANCIENNE*, izd. Cerf, Paris 1966, str. 22.

(Lk 15, 18); a pričesnik stola Gospodnjeg je taj isti sin koji u zagrljaju dobrote Očeve blaguje za njegovim stolom: »Brzo iznesite haljinu najljepšu i obucite ga! Stavite mu prsten na ruku i obuću na noge! Tele ugojeno dovedite i zakoljite, pa da se pogostimo i poveselimo... I stadoše se veseliti« (Lk 22, 4).

Krštenje i pokora prethode Euharistiji i uvijek bez kojega nema pravog susreta između sina i Oca. Ali, kao što su dva prethodna sakramenta, tako je i Euharistija već sama po sebi izvor oprostjenja. Pokajnički čin u misi, kao i mnogi drugi dijelovi, potvrda su tome.

U stvari, ovdje se radi o izvornoj snazi sakramenata, povezanih s vazmenim otajstvom. Misa ih u tom smislu nekako sve sabire. »U misnoj žrtvi posadašnjuje se Kristova muka. U njoj Crkva, za spasenje svega svijeta, iznova prinosi Bogu tijelo za nas predano i krv prolivenu za otpuštenje grijeha. Jer, u Euharistiji je Krist nazočan te se prinosi kao 'žrtva našega pomirenja'« (RP, br. 2).

Da li se ipak može misliti da oprostjenje koje se izražava u misi, osobito formulom u pokajničkom činu (»Smilovao nam se Svemogući Bog, otpustio nam grijeha naše i priveo nas u život vječni«), može imati karakter sakramentalnog odrješenja? Evo što u vezi s tim kaže teolog Yves Congar: »Na pravoslavnom Istoku praksa je stvarno takva (misno odrješenje je sakramentalnog karaktera — moja opaska). Ali, po našem mišljenju bilo bi nezakonito polaziti tim putem da se opravda jedna praksa, koja bi, u stvari, samo materijalno bila slična. Tu stvar se ne može izdvojiti iz čitavog procesa pokore koji je na Istoku različit, i koju u tom ima svoju povezanost, i to u sebi i u cijelosti eklezijalnog života.«²

Sakramenat pokore, dakle, liturgijski treba smjestiti između krštenja i Euharistije. Postavljajući ga u takav kontekst, on će očitovati bogastvo sadržaja koji stvarno u sebi nosi.

2. Opće oznake sakramenta pomirenja prema novom obredu

Sakramenat pomirenja, kako nam ga predlaže obnovljeni obred, predstavlja, u liturgijsko-pastoralnom smislu, stvarnu novost. Evo, kako mi to vidimo.

Svako liturgijsko događanje ima, između ostalog, ove važne elemente:

- sabiranje zajednice,
- slušanje Božje riječi,
- slavljenje (vazmenog) otajstva,
- aktivno sudjelovanje u tom otajstvu.

Kroz duga stoljeća sakramenat pomirenja gotovo da je bio izgubio te elemente:

- nije bilo sabiranja zajednice, iako su i dvojica u određenom smislu zajednica;

² Yves Congar, *Points d'appui doctrinaux pour une pastorale de la pénitence*, u LA MAISON-DIEU, br. 104 (1970), str. 82.

— nije bilo slušanja Božje riječi: prenaslasi se okrenutost sebi a zapostavilo otvorenost u svjetlu Riječi;

— nije bilo slavljenja otajstva smrti i uskrsnuća, što se upravo u ovom sakramentu snažno očituje;

— nije bilo aktivnog sudjelovanja, osim izmjene optuženog i svećenika, odviše promatranog kao suca.

Svi ti elementi su, naprotiv, izvanredno istaknuti u obnovljenom Redu pokore. Kratka analiza pokazat će tu novost.

Obnovljen naziv

Uz naziv *pokora*, koji ne treba nasilno istisnuti, sve više se upotrebljavaju nazivi: *pomirenje*, *oproštenje*, *obnovljeni život*, *obraćenje*. Sve su to, počev od naziva *pokora*, redom *biblijski izrazi*. Uvođenjem, odnosno isticanjem tih novih izraza, želi se samo dati potpuniju sliku sakramenta pokore. Ispovijed, naime, nije samo pokora.

Izrazi *pomirenje* i *obraćenje* nekako se ističu. Obnovljeni Red pokore često se s njima služi, iako je naziv *pokora* stavljen na prvo mjesto, tj. u naslovu *Napomena i Reda*.

»Pomirenje«, prema sv. Pavlu, sažima djelo spasenja izvršenog po Isusu Kristu (usp. 2 Kor 5, 17). Taj izraz očituje lice milosrdnog Oca, puna ljubavi i oprostanja, sliku Krista prijatelja ljudi-grešnika. Nezaboravne prispodobe o izgubljenom sinu, izgubljenoj ovci, ili Kristovi susreti s grešnicima (Magdalenom, carinicima), izvanredno očituju tu sliku. Zato će sve perikope sličnog sadržaja, iz Starog i Novog zavjeta, naći mjesto u obnovljenom Redu pokore.

Izraz *obraćenje* nastavlja se i nadopunja prethodnim. Biblijski pojam obraćenja traži ne samo promjenu mišljenja i priznavanja grešnosti, nego odlučan korak prema Ocu. Obratiti se znači povratak Ocu, i to na poticaj, na poziv i na želju Očevu. »Obrati me da se obratim« (Jr 31, 18), kazao bi Jeremija.

Važnost Božje riječi

Iz sadržaja Reda pokore treba osobito istaknuti važnost Božje riječi.

Slušanje Božje riječi, u vjeri, odaziv je na Božji glas. Jedino uz pomoć Riječi moguće je staviti se u pitanje, obratiti se i pomiriti. A kada nam se ta Riječ pokaže u svom izvornom sjaju, sa sv. Augustinom možemo tek tada iskreno i spontano uskliknuti Riječi - Kristu: »Kasno sam te uzljubio, ljepoto tako stara i tako nova, kasno sam te uzljubio... Zvao si me i vikao, probio si moju gluhoću, zabljesnuo si, sjevnuo si i rastjerao

moju sljepoću, prosuo si miomiris, a ja sam ga upio pa uzdišem za tobom, okusio sam ga pa gladujem i žedam, dotakao si me i ja gorim za mirom tvojim.«³

U kasnijoj analizi pokazat ćemo koliko i kako ta Božja riječ mora odjeknuti u srcima ljudi — grešnika.

Vazmeno otajstvo

Novi Red pokore stavlja veliki naglasak također na središnje otajstvo našega spasenja: vazmeno otajstvo. Ono se najprije očituje — kako smo već gore rekli — u krštenju, po kome je »stari čovjek s Kristom suraspet«, ali ista dinamika vazmenog otajstva zbiva se na očit način i u sakramentu pomirenja. Oni, koji »nakon prve kupelji krsta padnu u grijeh« (RP, 2), pomirenjem nanovo uskrišavaju s Kristom.

Iz te činjenice nastaje potreba da u ovaj sakrament unesemo više radosti. Kršćanstvo nije vjera koja se zaustavlja na patnji i križu, kako se ponekad može steći dojam, nego vjera koja smrt promatra u logici uskrsnuća.

Eklezijalni značaj pokore

Konačno, novi Red pokore u boljem svjetlu očituje eklezijalni značaj ovog sakramenta.

Obnova sakramenta pomirenja pretpostavlja obnovu poimanja kršćanskog zajedništva. Po želji Kristovoj čitav je narod Božji instrumenat otkupljenja ljudi. »Taj mesijanski narod — kaže se u *Lumen Gentium* — iako stvarno ne obuhvaća sve ljude, i često izgleda kao malo stado, ipak je za sav ljudski rod klica jedinstva, ufanja i spasenja. Krist ga je ustanovio da bude zajednica života, ljubavi i istine. On ga uzima i kao *oruđe otkupljenja* svih i šalje ga svijetu kao svjetlo svijeta i sol zemlje« (br. 9).

Čitava Crkva, kao zajednica i narod svećenički, obavlja službu pomirenja. Doista, »Očevo pomirenje (oproštenje) u temelju je podjeljeno po Kristu, ali je osobna primjena tog oproštenja uvjetovana našim ulaskom u bratsko oproštenje«.⁴

Crkva, koja je kao zajednica uključena u otkupljenje, vrši službu pomirenja na više načina (usp. RP, br. 8, 9);

- propovijedanjem Božje riječi,
- molitvama i prošnjama naroda Božjega, čime se zajednica vjernika postavlja kao posrednik između Boga i grešnika,
- podjeljivanjem oproštenja preko službenika koji su od Krista dobili to poslanje.

³ Aurelije Augustin, **ISPOVIJESTI**, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973, str. 230.

⁴ G. Martelet, u **LA MAISON-DIEU**, br. 104 (1970), str. 79.

3. Oblici slavljenja sakramenta pomirenja

Slijedom Prethodnih napomena i Reda pokore, što već imamo u hrvatskom prijevodu,⁵ ovdje donosimo neke smjernice za slavljenje sakramenta pomirenja.

Prethodna priprava

Navikli na tijesnu ispovijedaonicu i vezani odredbama Kodeksa, osobito kad je u pitanju ispovijed žena, mnogi svećenici na prvo mjesto postavljaju pitanje *mjesta obavljanja* sakramentalnog dijela pokore.

U načelu, novi Red pokore ostaje uz odredbe Kodeksa, ali se biskupskim konferencijama dala ovlast da to pitanje upriliče običajima i mentalitetu pojedinih naroda i pokrajina. Biskupska konferencija Jugoslavije odredila je da se pokora može slaviti na svakom mjestu koje je pogodno za obredni čin.⁶

Vrijeme slavljenja pokore ničim nije ograničeno. Naravno, sasvim je prikladno da se vjernike obavijesti o danima i satima u koje se obavlja pokorničko slavlje (RP, br. 13). Ako se radi o zajedničkoj pripravi na sakrament pokore, dobro je da to bude u određenoj stalnosti (tjedno, mjesečno ili sl.). Time bi se više razvijao osjećaj pokornik - Božja riječ i pokornik. — Zajednica (Crkva). Ako je u mnogim župskim zajednicama takva inicijativa teško ostvariva, postoje zajednice, kao što su redovničke, gdje bi takva učestalost slavljenja pokore bila ostvariva i vrlo preporučljiva.

Neka liturgijska vremena osobito su preporučljiva za pokornička bogoslužja. To je u prvom redu Korizma, kada čitavo liturgijsko ozračje zove na pokoru i pomirenje (RP, br. 13). Uz to najsnažnije liturgijsko vrijeme, vrlo je prikladno Došašće, a zatim vigilije velikih blagdana ili blizina mnogih događaja u životu kršćanina, kao što je primanje sakramenta ili obavljanje duhovnih vježbi, obnova...

Što se tiče *liturgijskog odijela*, pripušta se mjesnim ordinarijima da stvar odrede prema vlastitoj uviđajnosti (br. 14).

Red pomirenja pojedinih pokornika (RP, 15—21)

Kratka analiza prvog oblika pokore pruža određenu sliku drugih. Zato se zaustavljamo malo duže na prvom obliku.

a) Prijem pokornika (uvodni obredi)

Obred treba početi sa znakom križa. Kršćanin — grešnik, praveći taj sveti znak, pokazuje dobru volju da se uvijek nanovo vraća na izvor

⁵ RED POKORE, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975.

⁶ Red Pokore, bilješka sa zvjezdicom uz br. 12.

iz kog je potekao njegov život. Dobro je da i svećenik s pokornikom učini taj znak (RP, 42) i da mu, ako je potrebno, protumači bogatstvo sadržaja tog znaka.

U nastavku, svećenik riječima sv. Pisma, ili barem jako prožetim biblijskom porukom, pokornika poziva da u svjetlu Božjem ispita svoje grijehe. Pri tom ga uvjerava u Božje milosrđe (RP, 67—71).

b) Čitanje Božje riječi

Novi Red pokore Riječ Božju stavlja u prvi plan. Pokornik se u svjetlu te Riječi prepoznaje grešnikom i samo u svjetlu te iste Riječi može se povratiti Ocu.

Kod pojedinačnog obavljanja sakramenta pomirenja, čitanje Božje riječi je fakultativno. Svećenik će i napamet izreći one tekstove u kojima se navješćuje Božje milosrđe (RP, 43). Tekstovi, dakako, mogu biti vrlo kratki. npr: »Bog je ljubav, i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu« (1 Iv 4, 16). Inače, sam obrednik pruža bogati izbor kratkih ali vrlo zgusnutih biblijskih tekstova na tu temu (RP, 72—84). Osim predloženih, može se uzeti i drugo biblijsko štivo, po volji svećenika i pokornika (RP, 84).

c) Ispovijed grijeha

Preporuča se da pokornik, prije nego započne ispovijed svojih grijeha, izmoli formulu »Ispovijedam se«. Ta ili neka slična formula može pokornika pomoći da uđe u raspoloženje skrušenosti i pokajanja, a svećenik je tu da pokorniku, u duhovnom dijalogu, pruži savjete i potakne ga da sakramentu pristupi s ozbiljnošću pravog pokajanja (RP, 44).

Naglašavamo važnost okolnosti tog duhovnog dijaloga. S tim u vezi vrlo je sugestivna slijedeća uputa: »Svećenik će se nastojati u svemu prilagoditi pokornikovu položaju: načinom govora, savjetima, predlaganjem zadovoljštine itd.« (RP, 44). Danas je dijalog u modi, ali i stvarna potreba današnjeg čovjeka. Dijalog je prostor međuljudskog sporazumijevanja i znak jednakosti ljudi, ma što ih razlikovalo. Svećenik, iako djelatelj sakramenta, izjednačuje se s pokornikom s kojim zajedno traži Božje milosrđe.

U tom razgovoru, koji se može obaviti tako da i pokornik sjedi, svećenik ne smije propustiti da, uz ostalo, pokornika potakne na središnje otajstvo povijesti spasenja: otajstvo smrti i uskrsnuća Kristova. Na taj će način pokornik lakše shvatiti da ispovijed, kao i krštenje, izvanredno očituje i posadašnjuje vazmeno otajstvo u nama.

d) Pokornikova molitva i svećenikovo odrješenje

Kada je pokornik izrekao svoju krivnju i iza duhovnog razgovora nad grijesima i nad smislom povratka Ocu, svećenik spontanom riječima pozove pokornika na stav poniznog pokajanja (RP, 45). Pokornik će svoju skrušenost izraziti riječima koje predlaže Red pokore (45, 85—92). Osim predloženog obrasca u br. 45, po sadržaju najlošijeg, svećenici će dobro učiniti da vjernike potaknu i na druge predložene obrasce (RP, 85—92).

Mislimo da se u br. 90. najbolje izražava otajstvo pokore: »Gospodine Isuse, htio si da te zovu prijateljem grešnika. Otajstvom svoje smrti i uskrsnuća oslobodi me od grijeha. Nek tvoj mir u meni raste da donosim plodove ljubavi, pravednosti i istine.«

Bog je dovoljno pokazao svoju upornu ustrajnost uz čovjeka - grešnika, što je osobito vidno iz povijesti Izabranog naroda ili, još bolje, u Kristovu ponašanju prema grešnicima. Bog je u Isusu zaista prijatelj grešnika.

Navedeni obrazac zatim snažno naglašava prisutnost vazmenog otajstva u čovjekovu oslobađanju od grijeha. Mir Kristov tada ispunja čovjeka a on, čovjek, tek tada može stvarno biti mironosac.

Odrješenje, koje svećenik podjeljuje iza pokornikova izraza skrušenosti, sadrži u svojem obliku dva elementa: gest i riječ.

Kako su sakramenti vidljivi znakovi spasenja, to se u Crkvi od pravadnih vremena obavljanje sakramenata izražavalo i gestima (vanjski znak). Kod sakramenta pokore taj se znak očitovao postavljanjem ruku nad grešnikom. O tome nas već izvješćuju sv. Ciprijan, sv. Augustin i drugi.⁷ Kroz povijest iza otačkih vremena, taj je gest bio čas ukidan čas ponovno vraćan. Kad je uvedena praksa obavljanja sakramenta u ispovjedaonici s rešetkom, gest je izgubio svoj smisao, iako je sve do naših dana zadržao neki skromni oblik. Novi Red pokore obnavlja znakovitost toga gesta, tim više što se predviđa obavljanje sakramenta u izravnom kontaktu pokornika i grešnika. Znade se inače, da taj jednostavni gest želi dozvati u pamet djelovanje Duha Svetoga.

Molitva, odnosno formula odrješenja, posve je obnovljena, osobito u svom prvom dijelu. Hrvatsko izdanje Reda pokore donosi je samo u prijevodu. Izvorni latinski tekst glasi:

DEUS, PATER MISERICORDIARUM,
QUI PER MORTEM ET RESURRECTIONEM FILII SUI
MUNDUM SIBI RECONCILIAVIT
ET SPIRITUM SANCTUM EFFUDIT IN REMISSIONEM
PECCATORUM,
PER MINISTERIUM ECCLESIAE
INDULGENTIAM TIBI TRIBUAT ET PACEM.
ET EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TUIS
IN NOMINE PATRIS, ET FILII, + ET SPIRITUS SANCTI. AMEN.

⁷ Usp. P. Jounel, *La liturgie de la réconciliation*, u *LA MAISON-DIEU* 117 (1974), str. 23.

Formula odrješenja je, kako vidimo, izrazito biblijska i trinitarna. U njoj je prisutno i naglašeno milosrđe Očevo, izmirenje izvršeno u Sinu i izljev milosrdnog oprostjenja u Duhu (usp. RP, 19, 46). Međutim, »usprkos teološke sažetosti i punine izražaja, (...)«, mnogi će požaliti — kaže P. Jounel — što ona ne izražava pomirenje s Crkvom, jer nije moguće biti izmiren s Bogom ako se u isti mah nije u miru s njegovim narodom.«⁸

Iako je taj prigovor točan, treba ipak reći da je čitav Red pokore naglasio eklezijalnost i komunitarnost, i da mu je to velika prednost u usporedbi sa starim Redom pokore u kome taj vid gotovo nije ni postojao.

Zahvala i otpust zaključuju se u duhu zahvalnosti. Zahvalnost spada u cjelovitost ispovijedi. U stvari, iskazivanje hvale Bogu psihološki je pokazatelj istinitosti obraćenja i pokore.

Novi Red pokore s pravom pomiče naglasak na slavljenje Gospodina i na mir koji se nastanio u obraćeničko srce (RP, 47, 93).

Red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem (RP, 22—30)

Ono što smo gore već rekli o eklezijalnosti pomirenja, u ovom drugom obliku postaje vidljivije i izrazitije. Stvar je po sebi razumljiva: »Zajedničko slavlje jasnije očituje eklezijalni značaj pokore. Jer, vjernici zajedno slušaju Božju riječ koja im obzanjuje Božje milosrđe te ih poziva na obraćenje. Ujedno, tu oni nastoje odvagnuti svoj život s obzirom na Božju riječ te se molitvom uzajamno potpomažu« (RP, 22).

Taj naglasak eklezijalnosti pokore, usmjeruje i pastoralnu primjenu. Nakana je novog Reda pokore da zajednička priprava, koja »jasnije očituje eklezijalni značaj pokore« (isto), ne bude pridržana samo na izuzetne prilike ili posebna vremena, nego da se slavi svaki put »kad se skupi više pokornika za sakramentalno pomirenje« (RP, 22). Pogledajmo kako se to vidi iz strukture ovog oblika.

a) Uvodni obredi

Kod ovog oblika slavljenja pokore, uvodni obredi se razlikuju od prethodnog: tamo se radi o jednom pokorniku pa je obred sasvim jednostavan; ovdje, naprotiv, slavlje poprima svu onu nutarnju i vanjsku zakonitost komunitarnosti slavljenja jednog bogoslužja. Tu je odmah ulazna pjesma, koja stvara ozračje skrušenosti i pomirenja, a tu misao zatim nastavlja pozdrav svećenika (RP, 46, 94—97) i uvodna molitva (RP, 50, 97—100). Čitanja i homilija nadopunjavaju tu komunitarnost.

8. isto, str. 25.

b) Slavljenje Božje riječi

Istinsko obraćenje događa se u slušanju i razmatranju Božje riječi, kako smo već gore naglasili. Zato se u novom Redu pokore pruža velik prostor životvornoj Božjoj riječi.

Novi Red pokore stavlja nam u ruke ništa manje nego 101 perikopu. Čitav jedan novi lekcionar. Tu se nalazi ponajbolji izbor tekstova čitavog Svetog pisma. Podjednako je zastupan Stari i Novi zavjet.

Svećenik je slobodan da uzme *jedno ili više čitanja* (RP, 24). Ako se uzme samo jedno čitanje, neka se čita Evandjelje (RP, 51). S obzirom na sadržaj čitanja, Red pokore predlaže jedan kriterij: »A izabiru se čitanja u kojima osobito:

a) Božji glas pozivlje ljude na obraćenje i sve veće suobličavanje s Kristom;

b) pred oči se stavlja otajstvo pomirenja smrću i uskrsnućem Kristovim i darom Duha Svetoga;

c) iznosi se sud Božji o dobru i zlu u ljudskom životu — za prosvjetljenje i ispitivanje savjesti.« (RP, 24).

Posebno mjesto zauzima *homilija*. Ona će ovdje na poseban način — više nego drugdje — izreći ono što Bog u nadahnutoj riječi izriče: veličinu Božjeg milosrđa i potrebu nutarnjeg obraćenja (RP, 25). Homilija će još pomoći da vjernici uoče »društveni značaj milosti i grijeha« (isto) i potrebu zadovoljštine, odnosno pokore, »koja osim samih djela pokore osobito zahtijeva vršenje prave ljubavi prema Bogu i bližnjemu« (isto).

Vrednota *šutnje* trebala bi također imati važno mjesto u pripravi za primanje sakramenta pomirenja. Mjesto šutnji može se dati već na samom početku, a zatim između čitanja, ako ih ima više, te osobito iza homilije. Šutnja je velika vrednota. Međutim, »mi imamo vrlo malo iskustva o značenju duboke šutnje tijela i duše, kada naime potpuna sabranost ispunja dušu, kada potpuni mir ispunja tijelo, kad nema uznemirivanja bilo s koje strane i kad mi stojimo pred Bogom, sasvim otvoreni u činu poklona.«⁶

Zato se u novom Redu pokore s pravom kaže: »Nakon homilije neka se posveti prikladno vrijeme šutnji da se ispita savjest i potakne na pravu skrušenost i kajanje za grijeh«. (RP 26).

U toj šutnji pred Bogom i pred savješću dobro će doći svećenikovi kratki poticaji, odnosno kratki upiti nad životom kršćanina, što se osobito preporuča kod manje odgojenih kršćanskih zajednica.

c) Obred pomirenja

Kao i kod pojedinačnog obavljanja ovog sakramenta, i ovdje svećenik poziva vjernike da izmole »Ispovijed«. Litanijske molitve, koje slijede iza toga, izražavaju neku vrstu pokorničke molitve vjernika (RP, 54, 202—205).

⁶ Antony Bloom, *PRIERE VIVANTE*, izd. Cerf, Paris, str. 127.

Ni u kojem slučaju se ne smije izostaviti molitvu Gospodnju, koja se moli iza litanijskih molitava.

d) Z a h v a l a

Iza pojedinačne ispovijedi grijeha i odrješenja, vjernici zajednički iskazuju hvalu, pjevajući zahvalne ili slavljeničke psalme, odnosno prikladne pjesme.

Ničem se ne bi protivilo da na ovom mjestu zajednica ispovjeđenih vjernika zapjeva koju pjesmu uskrsnog sadržaja. Tako bi se i putem zahvalne pjesme očitovalo sudjelovanje u vazmenom otajstvu.

Zaključnom molitvom, te blagoslovom i otpustom, završava zajedničko slavljenje pokore.

Red pomirenja više pokornika s općom ispovijedi i skupnim odrješenjem

Postoje slučajevi kada se sakramentalno odrješenje podjeljuje skupno. Prvi dio takvog bogoslužja izjednačuje se s prethodnim. Razlika počinje kod podjeljivanja sakramentalnog odrješenja. Uvjeti za takav oblik, uz prethodnu dozvolu mjesnog ordinarija (RP, 32), jesu slijedeći:

— da se svatko pokaje i stvori odluku popraviti se,

— da svatko odluči pojedinačno ispovjediti teške grijeha u prikladno vrijeme,

— da oni koji žele primiti opće odrješenje pokažu nekim znakom da to žele (naklonom glave, kleknuvši ili sl.) te da izmole obrazac opće ispovijedi i Očenaš (RP, 60).

Formula odrješenja kod ovog oblika je dvojaka. Prva je duža, vrlo prožeta biblijskim mislima, po teološkom sadržaju trinitarna. Druga formula je ona iz prethodna dva oblika. Dovoljno je samo izraziti je u množini.

U hitnim slučajevima red Pomirenja više pokornika s općom ispovijedi i skupnim odrješenjem može se skratiti. U tom je slučaju dovoljno kratko biblijsko čitanje, poticaj na pokajanje, molitva opće ispovijedi i odrješenje.

Kad se radi o smrtnoj opasnosti, a to je jedini slučaj prema izjavi BKJ iz 1973. god. kad se kod nas može dati skupno odrješenje, obavi se najnužnije. Svećenik reče samo skraćeni obrazac odrješenja koji glasi:

**JA VAS ODRJEŠUJEM OD GRIJEHA VAŠIH
U IME OCA I SINA + I DUHA SVETOGA.**

Sakrament pomirenja velika je kršćanska vrednota. Putem tog sakramenta, čovjeka-kršćanina pomažemo da se pravilno, tj. istinito postavi pred Boga i pred Crkvu, da prihvati poziv koji mu Bog nudi u Isusu Kristu. U takvom raspoloženju on će prihvatiti pokoru, pomirenje i obraćenje, i postati novi čovjek u Pravdi, Istini i Ljubavi. Odatle i nezamjenjiva vrijednost sakramenta pomirenja za pedagogiju vjere. Liturgijski oblici, koje smo ovdje izložili prema novom Redu pokore, mogu u tome biti od velike pomoći.